

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

ISSN 0013-8827. Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 38

1 februari 1978

No. 2

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam — Nederland

INHOUD: B. J. LEMPKE, Trekvinders in 1976 (p. 17). — G. G. M. SCHULTEN and H. R. FEIJEN, Two new species of *Trichogramma* (Hymenoptera: Trichogrammatidae) from Malawi; egg parasitoids of *Diopsis macrophthalma* Dalman (Diptera: Diopsidae) (p. 25). J. KRICKEN, A new *Plectrone* from the Philippine Islands (Coleoptera: Cetoniidae) (p. 30). — Literatuur (p. 29: W. N. ELLIS). — Korte mededelingen (p. 24: E. A. M. SPEIJER; p. 29: B. J. LEMPKE; p. 32: Nieuwe aanwinsten voor de bibliotheek).

Trekvlinders in 1976

door

B. J. LEMPKE

Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Amsterdam

(Zevenendertigste jaarverslag)

ABSTRACT. — Report on migrating Lepidoptera observed in the Netherlands in 1976. An abridged version in English is added at the end of the paper.

De eerste helft van januari was het zacht winterweer, maar in de derde decade brak een zeer koude periode aan met temperaturen waarbij de thermometer plaatselijk daalde tot -14° C. Tegen het einde van de eerste februariweek trad de dooi echter in, op 8.II was het overdag 8° en 19.II zag ik al de eerste oranje crocussen wijd open staan. Aan het einde van de maand volgden ook de witte en paarse en 4 maart bloeide alles volop. Overigens was de hele maartmaand koud met temperaturen, die overdag soms nauwelijks boven het vriespunt kwamen. April was wel zeer zonnig, maar toch ook bijna steeds te koud. Een uitzondering maakten de beide Paasdagen (18 en 19.IV), toen het kwik tot 17° steeg. Mei was vooral in het begin heel mooi met temperaturen die in het zuidoosten zelfs tot boven 30° kwamen. Later werd het echter aanmerkelijk frisser (26.V slechts 15° !). Juni, juli en augustus waren warmer dan normaal, niet zelden met temperaturen boven 30° , heel zonnig en extreem droog. Sinds in 1735 te Zwanenburg (gemeente Hoofddorp) de neerslagwaarnemingen begonnen (de langste reeks waarover we in Nederland beschikken), is niet een zo droge zomer voorgekomen. Veel agrarische bedrijven hadden dan ook met grote moeilijkheden te kampen. September bracht eindelijk een keerpunt. De regenval was normaal en de kale weilanden op de hogere gronden begonnen weer te groenen. Overigens waren er nog heel wat dagen met fraai zonnig weer, evenals in oktober en zelfs in november. Nachtvorsten kwamen pas omstreeks 10.XI voor. December was opvallend nat en in de laatste week begon een vorstperiode met in het oosten plaatselijk temperaturen van -10° . Op de laatste dag van het jaar dooide het echter al weer.

Kort gezegd: een droog en vrij schraal voorjaar, een zeer zonnige, droge en warme zomer en een vrij normale herfst. Vooral de zomer herinnerde sterk aan die van 1947, maar toen duurde de droogteperiode korter.

Voor diverse dagvlinders was het seizoen opvallend gunstig. *Inachis io* (Linnaeus) vloog al in de eerste generatie goed, maar had bovendien een flinke tweede generatie, die in september en

ITHACA, N.Y. 14853

MAY 13 1979

oktober op tal van plaatsen werd waargenomen, terwijl nog twee exemplaren van 13 november gemeld werden. De tegenwoordig zeer schaarse *Nymphalis polychloros* (Linnaeus) werd te Terneuzen opgemerkt (J. C. Wedts de Swart). Opvallend waren de waarnemingen van de al enige tientallen jaren nauwelijks meer voorkomende *Nymphalis antiopa* (Linnaeus): 23.VIII twee bij Nunspeet (A. Smit, „zeker in geen 15 jaar in deze omgeving meer waargenomen”), 24.IX één aan de Nieuwendammerdijk in Amsterdam-Noord (J. J. Morriën), dezelfde dag één met witte achterrand in een tuin te Middellie (telefonische mededeling), 25.VIII één in de Mariapeel (studenten van de Nijmeegse universiteit), omstreeks 12.IX één te 't Harde (B. van Aartsen) en één te Leeuwarden, waarvan geen datum vermeld werd (P. Keuning). De Friese vlinder en de twee Noordhollandse exemplaren zijn migranten geweest, maar vermoedelijk ook de andere drie. In dit verband wijs ik op de sterke immigratie van de vlinder op de Britse eilanden, waar niet minder dan 270 exemplaren gemeld werden (Chalmers-Hunt, 1977). Wanneer de in het Engelse artikel volgens weerkundige gegevens geconstrueerde trekweg juist is, moet een deel ervan over Nederland gelopen hebben.

Aglais urticae (Linnaeus) vloog wel goed, maar over het algemeen toch niet opvallend talrijk. Te Deventer en omgeving trof G. J. Flint de Kleine vos echter zeer talrijk aan, terwijl in november nog overal rupsen te vinden waren. Van *Araschnia levana* (Linnaeus) kan nog vermeld worden, dat deze in Zuid-Limburg in juli zeer talrijk vloog. Zie ook de mededeling van G. L. Ouweneel (1976) over de grote aantallen aan de oever van het Hollands Diep aan de kant van de Hoekse Waard.

Papilio machaon Linnaeus vloog vooral in Zeeland en in het zuiden en midden van Limburg, maar werd ook gezien bij Wageningen (De Vries, 1976 b) en in de Ankeveense plassen (J. A. Wolters van Liere). Opvallend talrijk was *Quercusia quercus* (Linnaeus): vele honderden in de Gelderse Vallei (H. Bunjes), overal in de omgeving van Weert, vaak in grote aantallen (F. Post), met tientallen bij Echt, Sittard en Brunssum (H. C. J. Penners). Heel bijzonder is de vangst van een *Fabriciana adippe* (Denis & Schiffermüller) op 12 juli te Keer (R. Vis).

Van diverse nachtvlindersoorten werden exemplaren van een tweede generatie waargenomen: *Mimas tiliae* (Linnaeus) op 24.VIII een vers ♂ te Amby, *Hemaris fuciformis* (Linnaeus) in VIII te Diever, Soest, Arnhem en Egmond-Binnen, *Celerio gallii* (Rottemburg) in VIII te Heerde, Eindhoven en Ospel (en 29.VI te Veldhoven), *Porthesia similis* (Fuessly) op 23.X te Noordwijkerhout, *Lacanobia splendens* (Hübner) op 13.VIII in de Weerribben (bij Ossenzijl) en 12.X te 's Graveland, *Hylophila fagana* (Fabricius) op 29.IX te Arnhem en *Ourapteryx sambucaria* (Linnaeus) op 9.X te Noordwijkerhout.

Bruikbare gegevens werden van 125 medewerkers ontvangen. Hieruit kon het volgende verslag samengesteld worden.

1. *Colias hyale* (Linnaeus). Het eerste exemplaar werd 8.VI te Echt gezien. Vanaf die datum tot eind VIII komt een serie waarnemingen waarin geen duidelijk hiaat te ontdekken is, al bestaat ze ongetwijfeld uit twee elkaar overlappende generaties. Als altijd werden de meeste Gele Luzernevlinders in het zuiden en midden van Limburg gezien, maar er waren ook waarnemingen uit Zeeland, de Hoekse Waard (Ouweneel, 1976), de Betuwe (De Vries, 1976 a), de Veluwe (Tanis, 1977) en zelfs Overijssel. De aantallen waren echter bijna steeds klein. Enige uitzondering: 13 exemplaren op een bloeiend klaverveld te Kortgene op 12.VII (B. van Aartsen). Na een onderbreking van haast een maand volgden weer enkele meldingen uit Zuid-Limburg (21.IX, 17 en 24.X), die zeer waarschijnlijk wel betrekking hadden op vertegenwoordigers van een kleine extra generatie.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 66, veel beter dan in 1965, maar toch heel matig.

Vindplaatsen. Lbg.: Gulpen, Eijs, Wijlre, Ubachsberg, Kunderberg, Colmont, Ransdaal, Gronsveld, Schinveld, Echt, Weert, Ospel, Tegelen. N.B.: Asten. Zl.: Kortgene. Z.H.: Numansdorp, oever Hollands Diep. Gdl.: Andelst, Putten. Ov.: Hengforden, Zwartsluis.

2. *Colias croceus* (Fourcroy). Biezonder teleurstellend! Niet meer dan 12 exemplaren werden gezien, de meeste bij Echt door P. W. Vranken, verder één te Andelst (De Vries, 1976 b) en een paar te Putten (Tanis, 1977). Elf waarnemingen vielen in de periode 28.VII-29.VIII, de laatste op

10.X te Echt, zodat de soort zelfs in deze grandioze zomer nauwelijks in staat geweest is hier een nieuwe generatie voort te brengen. Vermoedelijk is bij het geringe aantal immigranten maar een heel enkel ♀ geweest.

3. *Pontia daplidice* (Linnaeus). Een verrassing was een viertal exemplaren van deze nu zeer zeldzame immigrant. Op 11 en 28.VII telkens één te Weert (F. Post), terwijl op 14.VII een ♂ en een ♀ te Putten gezien werden (Tanis, 1977).

4. *Vanessa atalanta* (Linnaeus). Het eerste exemplaar werd 9.IV te Rijswijk-Z.H. gezien (I. A. Kaijadoe). Daarop volgden nog vier dagen met waarnemingen in april en drie in de eerste helft van mei. Maar dan komt van 22.V tot begin XI een nauwelijks onderbroken reeks, aanvankelijk nog met zeer kleine dagtotalen, maar na de eerste juni-decade snel oplopend om op 29.VI de eerste top te bereiken met 249 stuks. Daarna zakt het aantal weer duidelijk in, maar geleidelijk aan verschijnen nu de hier geboren vlinders, die in de tweede decade van augustus hun maximum bereiken (top op 5.VIII met 413 getelde exemplaren). Daarna schommelen de dagtotalen tussen de 100 en 250, maar eind september worden ze snel minder en na 28.IX komen ze geen enkele dag meer boven 100. Toch blijft de vlinder nog de hele oktobermaand aanwezig en wordt zelfs nog op vijf dagen in november gezien. Laatste waarneming: 27.XI zonnend op vruchtpluis van *Clematis* te Osdorp (H. van Oorschot).

Trekwaarnemingen. Op 5.VII kwamen twee *Atalanta*'s tien mijl uit de kust voor Scheveningen aanvliegen en gingen rusten op de boot (meegedeeld aan J. H. Stolk). In de tweede helft van augustus en in september werd herhaaldelijk trek in zuidelijke richting waargenomen: op 23 en 24.VIII op Schouwen en Noord-Beveland (P. Durinck), op 21 en 23.IX te Wageningen (J. C. Meerman), tussen 20 en 28.IX te Burgh, bij Rotterdam en op de Zeelandbrug (alle J. P. C. Boot), op 21 en 23.IX op de Hoge Veluwe respectievelijk 10 en 13 stuks (A. Veldhuyzen), op 26.IX, 30.IX en 1.X bij 's Hertogenbosch (A. W. M. Mol), herhaaldelijk, o.a. 29.IX, te Andelst (De Vries, 1976 b). Een fraaie waarneming was die van H. van Berkel. Op 29.IX vlogen tussen Loon op Zand en Tilburg over een breedte van ± 300 m. in een kwartier 62 vlinders in zuidelijke richting voorbij, slechts een meter boven de grond. Toen om 11.45 de zon achter de wolken verdween en de wind in kracht toenam, hield de trek op.

Totaal aantal waarnemingen: 14000 exemplaren, waardoor 1976 tot de opvallend goede jaren voor de *Atalanta* behoort, al was het geen record.

5. *Cynthia cardui* (Linnaeus). Eerste waarneming pas op 23 mei, toen een Distelvlinder in noordelijke richting over de uiterwaarden bij Wageningen vloog (J. C. Meerman). In juni werd *cardui* slechts op 12 dagen gezien, maar vanaf 4 juli tot in oktober is er nauwelijks een hiaat, hoewel de dagtotalen bijna nooit boven 10 kwamen. Pas in augustus kwam daarin verbetering, maar het maximum op 15.VIII bedroeg toch slechts 50. Slotdatum 6 november, toen P. W. Vranken nog twee exemplaren te Echt zag. Er is wel een tweede in Nederland geboren generatie geweest, maar deze was zeer zwak.

Totaal aantal waarnemingen: 725, beter dan de drie voorafgaande jaren, maar toch een matig seizoen.

6. *Issoria lathonia* (Linnaeus). Slechts enkele malen is de vlinder in het binnenland waargenomen. Op 9 en 12 juli werd telkens in een bloemenbak op een balkon te Amsterdam een rups gevonden op viooltjes. Deze werden opgekweekt en leverden 26.VII de vlinders (C. Basart). Op 16.VIII volgde een waarneming van een Kleine paarlmoervlinder te Alblasterdam (T. Kleijn), terwijl 13.X een exemplaar te Wageningen gezien werd (De Vries, 1976 b).

De vroegste datum in de duinen is 30.IV (acht in de Amsterdamse waterleidingduinen, acht te Egmond-Binnen), de laatste 15.IX, toen nog 40 in het eerstgenoemde duingebied geteld werden. Hier tussen ligt een serie waarnemingen zonder opvallende hiaten. Mogelijk overwinteren de rupsen in verschillende stadia, waardoor alle generaties (minstens drie) elkaar steeds overlappen. Het totale aantal gemelde exemplaren bedroeg 463.

7. *Acherontia atropos* (Linnaeus). Vlinders werden buiten aangetroffen van begin augustus tot halverwege de derde decade van oktober, als altijd in zeer klein aantal (in totaal 11 stuks). Van 15.VII tot 4.IX werden 21 rupsen gevonden, waarvan 10 tot vlinder opgekweekt konden worden. Bovendien werden vijf poppen aangetroffen, waarvan drie later uitkwamen. Alles bij elkaar toch

wel een vrij normaal jaar voor deze soort. Het aantal gevonden rupsen was echter opvallend groot.

Vindplaatsen (alle stadia). Lbg.: Vijlen, Montfort, Weert. N.B.: Asten, Eindhoven, Heusden, Breda. Zl.: Rétranchement, Zuidzande, Grijskerke, Middelburg. Z.H.: Ouddorp, Dirksland. N.H.: Osdorp, Alkmaar, Anna Paulowna. Gdl.: Wilp. Ov.: Staphorst. Fr.: Oosterwolde, Suameer.

8. *Agrius convolvuli* (Linnaeus). Voor de Windepijlstaart is het een voortreffelijk jaar geworden. Reeds 25 juni werd een exemplaar te Noordwijk aangetroffen, gevolgd door twee op 27.VI (J. Kienjet). Op 28.VI werd een afgevlagen vlinder in een bollenschuur te Anna Paulowna gevonden (G. Smid). In augustus werden 14 exemplaren gemeld, maar de grote stroom kwam in september, toen er vrijwel geen dag zonder waargenomen exemplaren was. Zelfs in oktober werden nog 15 vlinders op 9 verschillende dagen gezien. De laatste datum was 21.X, toen nog een dood exemplaar op de muziektent te Rétranchement aangetroffen werd.

In totaal werden 30 rupsen gevonden, de meeste in juli, maar ook nog enkele in augustus en zelfs op 2.IX nog vier op Haagwinde (*Calystegia sepium* (L.) R.Br.) te Harskamp. Eén daarvan bleek aangestoken te zijn, maar de parasiet is jammer genoeg niet opgekweekt. De mooiste rupsenvondst gebeurde te Grashoek bij Helenaveen. Een kweker had aan de binnenkant van zijn kas plastic aangebracht tegen warmteverlies. Tussen het plastic en het glas was Haagwinde gaan groeien. Een *convolvuli*-♀ had wel deze planten kunnen bereiken, maar ze had blijkbaar niet meer een uitweg kunnen vinden, zodat ze genoodzaakt was al haar nog resterende eieren op deze vegetatie af te zetten. Toen men daar achter kwam, konden er nog 15 rupsen gevonden worden, maar er zijn er zeker meer geweest (F. Kniest). Vermeldenswaard is, dat in VIII ook op Terschelling een rups aangetroffen werd, kruipend bij Haagwinde. Op 8.X verscheen daarvan de vlinder.

Vindplaatsen. Een volledige opsomming zou te veel ruimte kosten, daarom alleen een kort overzicht. Lbg.: 23 vindplaatsen, van Lemiers in het uiterste zuiden tot Tegelen. N.B.: 8 vindplaatsen. Zl.: 17 (Wedts de Swart & Wedts de Swart-de Kraker, 1977 b, plus 's Heer Abtskerke, Wilhelminadorp en Serooskerke-Walch.). Z.H.: 6. N.H.: 7. Utr.: 1 (Zeist). Gdl.: 11. Ov.: 4. Fr.: 11. In totaal dus 88, waarbij alleen Drente en Groningen ontbreken.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 138 (plus 31 rupsen en 5 poppen). Een aantal dat we maar zelden bereiken (127 in 1947, verder alleen het record aantal 360 in 1950).

9. *Macroglossum stellatarum* (Linnaeus). Reeds in de laatste week van mei kwamen de eerste meldingen uit Zeeland (Biervliet en Heinkenszand). Vanaf 10 juni tot begin oktober volgde daarna een vrijwel ononderbroken stroom van waarnemingen, eerst met kleine dagtotalen, maar met een opvallende toename in augustus. Na de eerste week van september daalden de aantallen geleidelijk weer om in oktober tot een enkel exemplaar per dag terug te lopen. De twee laatste data waren 13.X te Arnemuïden en 17.X te Arkel.

De meeste gegevens kwamen uit Zeeland. Voor een belangrijk deel is dit te danken aan de publicaties over deze (en de vorige) soort door de heer J. C. Wedts de Swart in de Nieuwe Zeeuwse Courant. Maar ook uit de overige gegevens blijkt duidelijk, dat de westelijke provincies meer gegevens opleverden dan de oostelijke en de drie noordelijke. De eerste melding uit Friesland kwam pas op 18 augustus, toen de vlucht haar hoogtepunt begon te bereiken!

Vindplaatsen. Ook hier slechts een globaal overzicht van het voorkomen. Lbg.: 18 vindplaatsen. N.B.: 7. Zl.: een lange lijst werd gepubliceerd door Wedts de Swart en zijn vrouw (1977 a), waaraan alleen nog toegevoegd kan worden: Ellewoutsdijk, Vianen bij Ouwkerk. Z.H.: 21. N.H.: 13 inclusief De Koog op Texel. Utr.: 3. Gdl.: 9. Ov.: 3. Fr.: 8, inclusief Ameland.

Totaal aantal waarnemingen: 1027, een enorm verschil met de geringe aantallen van de voorafgaande 10 jaren. Alleen 1947 steekt er boven uit met een totaal van 2037.

10. *Agrotis ipsilon* (Hufnagel). Reeds op 18 en 20 mei werden de eerste immigranten te Beusichem gevangen (M. H. A. Melchior), gevolgd door drie in dezelfde maand te Haamstede, Heerde en Muiderberg. In juni en juli werd de vlinder in ongeveer de helft van het aantal dagen gezien, maar steeds in zeer kleine aantallen. Ook in augustus en de eerste helft van september bleef *ipsilon* schaars, al ontbrak hij toen zelden in de meldingen. Pas in de tweede helft van IX,

maar vooral in X, werd de vlinder gewoner. Het hoogste dagtotaal was 91 op 11.X, wat te danken is aan niet minder dan 51 in de val te Stein en 25 te Heerde. Daarna schommelde het dagtotaal tussen 25 en 35 tot eind oktober, toen een duidelijke afname te zien was. Toch werd *ippsilon* nog op 14 dagen in november gezien. De slotdatum was 28.XI, toen zowel te Vijlen als te Raeren nog één exemplaar gevangen werd.

Vindplaatsen. De meeste gegevens kwamen uit Limburg, hoewel *ippsilon* ongetwijfeld in het grootste deel van het land aanwezig geweest zal zijn, want waar een actieve waarnemer van nachtvlinders was werd hij ook gezien.

Totaal aantal gemelde exemplaren: 1188, het hoogste aantal in de zeventiger jaren (maar het record is nog altijd 11000 in 1964!).

11. *Peridroma saucia* (Hübner). Nadat in de twee voorafgaande jaren geen spoor van de vlinder gezien was, kwamen nu weer meldingen binnen. Van de immigranten werd alleen 23 juli een exemplaar te Stein in de val aangetroffen (Pater Munsters). De generatie van de afstammelingen verscheen in september (eerste 4.IX te Noordwijk) en werd in deze maand vrij regelmatig gezien, zij het ook in zeer kleine aantallen. Daarop volgden nog drie data in oktober, terwijl het laatste exemplaar 7 november te Zundert aangetroffen werd (K. Kuypers).

Vindplaatsen. Lbg.: Stein. N.B.: Zundert. Zl.: Haamstede. Z.H.: Noordwijk, Lisse. N.H.: Bloemendaal, Oosthuizen, Muiderberg. Gdl.: Heerde. Ov.: Nagele.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 31, voor deze soort een vrij redelijk aantal.

12. *Chrysodeixis chalcites* (Esper). Het was in 1976 voor het eerst, dat deze immigrant in ons land werd aangetroffen. Toen ik op 23 augustus 1976 bij de heer Huisman te Melissant op bezoek was en we samen de inhoud van de val nakeken, ontdekten we tussen allerlei gewone en enkele wat minder gewone dieren het goud van een „*Plusia*”, die ons volkomen onbekend was. Een schetsje van de vleugeltekening was voldoende om aan de hand van de collectie te Amsterdam het exemplaar te identificeren. Op een dag na twee maanden later (22.X) ving de heer Elferink een ♀ te Noordwijkerhout. Dit heeft veel donkerder voor- en achtervleugels dan dat van Melissant. Vermoedelijk is het de afstammeling van een immigrant en is de verdonkering een gevolg van het zich ontwikkelen in een koeler klimaat.

De vlinder hoort thuis in het mediterrane gebied en is ook bekend uit Klein-Azië en Syrië. Hij is tot in het midden van Frankrijk aangetroffen. Lhomme (1923-1935: 317) vermeldt de departementen Cher en Saône-et-Loire. Hij is verder als zeer zeldzame immigrant in het zuiden van Engeland aangetroffen (maar ik heb geen vermelding uit 1976 gezien) en is ook bekend van het Deense eiland Fyn (Funen), waar op 2.VIII.1969 twee exemplaren gevangen werden (Kaaber & Norgaard, 1970: 120), terwijl 3.X.1965 reeds een exemplaar op Bornholm aangetroffen was (Takse-Jensen, 1966).

13. *Autographa gamma* (Linnaeus). Pas op 3 mei werd de eerste gammauil gesignaleerd (Zoetermeer, Th. Blokland). Daarna werd hij op vrijwel alle dagen tot begin november toe gezien. Aanvankelijk bleven de dagtotalen zeer laag, maar in de tweede helft van mei begonnen ze flink te stijgen, zodat op 23.V een topje van 66 bereikt werd. Daarna zakte het aantal wat in, maar omstreeks half juli vond een sterke stijging plaats. Zo schreef Tanis (1977: 23), dat op 15.VII in een tuin te Putten plotseling honderden gamma's vlogen. De totalen golfd en neer, maar eind VIII kwam toch een duidelijke kentering. Dagen met meer dan 100 waargenomen exemplaren werden nu uitzonderingen en vanaf 2.X kwam zelfs geen enkele dag meer boven 50. De laatste waarnemingen waren 9.XI te Zwartsluis en 10.XI te Noordwijkerhout.

De indruk is dat de lang aanhoudende droogte niet gunstig voor de vlinder geweest is. Zo meldde F. J. van Oosterhout over Zuid-Limburg: „eind VI-begin VIII flinke aantallen, maar vanaf 7.VIII steeds kleine, één keer 9 en 8, de rest nog minder en opvallend veel dwerg exemplaren”.

25.XI werd te Egmond-Binnen nog een rups gevonden, die binnenshuis opgekweekt op 9.I.1977 de vlinder leverde (Br. F. Melkert).

Totaal aantal waarnemingen: 14250, wat voor deze soort zeker matig is.

14. *Autographa bractea* (Denis & Schiffermüller). Van deze zeldzame immigrant werd 20 juli een exemplaar in de val te Posterholt aangetroffen (A. W. P. Maassen).

15. *Macdunnoughia confusa* (Stephens). De vlinder heeft ongetwijfeld in tenminste twee generaties gevlogen van 10.VI-30.IX, maar een duidelijk hiaat is in de data niet te vinden. Als altijd waren de aantallen klein (het hoogste dagtotaal was acht op 20.VII!). In totaal werden 49 exemplaren geteld, wat nu het record is (tot nog toe was dat 41 in 1971). Als gewoonlijk werden de meeste in Limburg gezien.

Vindplaatsen. Lbg.: Wijlre, Gulpen, Stein, Echt, Melick, Vlodrop, Weert, Ospel, Posterholt, Steijl, Tegelen. N.B.: Soerendonk. Gdl.: Winterswijk. Ov.: Dalfsen.

16. *Syngrapha interrogationis* (Linnaeus). Ook van deze zeldzaamheid werd één exemplaar gevangen: 27 juli te Melick (M. Franssen).

17. *Cyclophora puppillaria* (Hübner). Nadat deze Geometride gedurende 10 jaar niet meer in de trekverslagen was voorgekomen, werden in 1976 weer twee exemplaren gezien: 10 oktober een ♀ te Melissant (K. J. Huisman) en 14 oktober een ♂ te Rotterdam (J. A. W. Lucas).

18. *Margaritia sticticalis* (Linnaeus). Ook van deze immigrant slechts één exemplaar: 1 augustus te Schinveld (G. R. Langohr).

19. *Udea ferrugalis* (Hübner). Deze in Zuid-Europa vaak zo gewone soort werd alleen te Melissant gezien, vijf exemplaren in de periode 5-16.VIII en een zesde vers op 25.X (K. J. Huisman). Vermoedelijk hebben de immigranten zich hier dus toch nog voortgeplant.

20. *Nomophila noctuella* (Denis & Schiffermüller). Niet meer dan drie exemplaren: 14.VI te Beusichem, 16.VII te Melissant en 3.X te Heerde. Evenals bij de vorige soort kwam dus van voortplanting hier te lande vrijwel niets terecht.

21. *Plutella xylostella* (Linnaeus). Het eerste Koolmotje werd 8 mei te Melissant aangetroffen, het laatste 6 november te Raeren (Lbg.). De data suggereren de volgende indeling: 8.V-7.VI immigranten (totaal 7 stuks gezien!), eerste Nederlandse generatie 30.VI-6.VIII, tweede 29.VIII-6.XI. Maar ik weet niet, of dat juist is. De aantallen waren bijzonder klein. Het hoogste was 35 op 16.VII te Melissant. Verder was geen enkele dag boven 10 en op veel dagen werd slechts één enkel exemplaar gezien! Het jaartotaal bedroeg niet meer dan 97. Het aantal vindplaatsen was eveneens gering, niet meer dan 10, van Raeren en Melissant in het zuiden tot Heerde en Dalfsen in het noorden.

Tenslotte nog enkele opmerkingen over een paar soorten, die niet (of niet meer) tot de migranten gerekend moeten worden.

Mythimna albipuncta (Denis & Schiffermüller). In totaal werden 168 exemplaren gemeld, op vijf na alle in het zuiden en midden van Limburg. De data liepen over de periode 22.V (Sint Geertruid, H. W. van der Wolf) tot en met 2.XI (Weert, F. Post). Vrij zeker zijn er drie generaties geweest met als grenzen: 22.V-7.VII, 23.VII-4.IX, 15.IX-2.XI. De dagtotalen lagen op een paar uitzonderingen na steeds onder 10. Topjes waren 17.VIII met 20 exemplaren (waarvan 17 te Stein) en 11.X met 17 (waarvan 15 te Stein). De vijf vangsten buiten Limburg waren: 12 en 29.VIII te Soerendonk (samen drie), 3.X bij de Abdij Sion (Ov.) en 11.X te Arnhem.

Mythimna l-album (Linnaeus). De eerste generatie werd van 13.VI-16.VII gezien, de tweede van 20.VIII-14.IX, waarbij in totaal 323 exemplaren geteld werden. Hiervan trof de heer Melchior er maar liefst 229 in zijn val te Beusichem aan! Op alle andere plaatsen waren de aantallen veel bescheidener. Overigens stak het totaal zeer gunstig af bij de zes voorafgaande jaren.

Vindplaatsen. Lbg.: 10. N.B.: Veldhoven. Z.H.: Melissant. N.H.: Weesp, Muiderberg, Naarden, 's-Graveland. Utr.: Bilthoven. Gdl.: Culemborg, Beusichem, Arnhem, Oosterbeek, Heerde. Ov.: Abdij Sion.

Xylena exsoleta (Linnaeus). Op 5 november werd een exemplaar te Heerde gevangen (J. Wol-schrijn).

Hoplodrina ambigua (Denis & Schiffermüller). Van 24.V-20.X een zonder enig duidelijk hiaat doorlopende rij data, die natuurlijk tot minstens twee generaties behoord hebben. De dagtotalen waren vrij vaak opvallend goed met als uitschieters 524 op 20.VIII te Stein en 425 drie dagen later op dezelfde plaats. In het zuidwesten viel vooral Melissant op met in totaal 277 exemplaren. Het jaartotaal werd 2379. Meer dan 2000 werden alleen genoteerd in 1961 en 1962. Zulke hoge aantallen behoren dan ook duidelijk tot de grote uitzonderingen. Ook nu weer bleef de vlinder echter vrijwel geheel beperkt tot de zuidelijke helft van het land.

Vindplaatsen. Lbg.: in totaal 10. N.B.: Soerendonk. Zl.: Haamstede, Burgh. Z.H.: Melissant, Ouddorp, Brielle. Gdl.: Arnhem.

Bupalus piniaria (Linnaeus). Dat deze soort kan migreren werd weer eens duidelijk bewezen door de vangst van 10 exemplaren in de val te Oosthuizen op 27.VI (W. J. van Rooyen), een plaats die minstens 25 (de duinen) of 35 km (het Gooi) van de in aanmerking komende biocoenosen verwijderd is.

Tortrix viridana (Linnaeus). Alleen gemeld van Brielle, waar 26 en 28.VI samen vier afgevoegen exemplaren op licht gevangen werden (P. J. Rooij). Ze kunnen afkomstig geweest zijn uit bosgebied bij Oostvoorne of van het Staalduin bij Hoek van Holland.

Al met al een interessant seizoen, dat ook wat de vlinders betreft wel wat aan 1947 deed denken, behalve dan bij de twee *Colias*-soorten en bij *Issoria lathonia*!

SUMMARY

In the report for migrating Lepidoptera in the Netherlands in 1976 the following particulars are mentioned.

1. *Colias hyale* (Linnaeus). Observed from 8 June till 24 October in probably three generations, but always in small numbers. Total number 66.

2. *Colias croceus* (Fourcroy). Very disappointing: only 12 specimens, 11 from 28 July till 29 August, one on 10 October.

3. *Pontia daplidice* (Linnaeus). Quite a surprise was the presence of this butterfly, four specimens of which were observed in July.

4. *Vanessa atalanta* (Linnaeus). First on 9 April, last on 27 November, till the second half of May sporadically seen, but after 21 May practically every day. Most numerous in August, autumn generation much weaker. Many observations of southerly flights in the second half of August and in September. The total number of 14000 is very good indeed.

5. *Cynthia cardui* (Linnaeus). First specimen only observed on 23 May, last on 6 November. Immigration rather weak, summer generation mediocre, autumn one very weak. Total number 725.

6. *Issoria lathonia* (Linnaeus). Only four specimens were observed outside the dune area along the coast of the North Sea.

7. *Acherontia atropos* (Linnaeus). 11 moths were caught between the beginning of August and mid October. Moreover 21 caterpillars and 5 chrysalids were found. On the whole a rather normal year.

8. *Agrius convolvuli* (Linnaeus). A very good season for this species: no less than 138 moths, 31 caterpillars and 5 chrysalids, numbers which are very seldom reached in the Netherlands.

9. *Macroglossum stellatarum* (Linnaeus). First specimens already in the last week of May, last in mid October. Total number 1027, only surpassed by 2037 in 1947, also a year with a very warm summer.

10. *Agrotis ipsilon* (Hufnagel). First migrants on 18 and 20 May, followed by small numbers in June and July. Numbers remained so till mid September and October. Last specimen on 28 November. Total number 1188, no doubt very good, but not a record.

11. *Peridroma saucia* (Hübner). Only one immigrant was seen (23 July), followed by 30 of the home bred generation, most of them in September.

12. *Chrysodeixis chalcites* (Esper). This species had never before been seen in the Netherlands. In 1976 two specimens were caught, one on 23 August, the other on 22 October.

13. *Autographa gamma* (Linnaeus). First only on 3 May, last on 10 November. Highest numbers in the second half of July and in August, less in the autumn, probably as a result of the long period of extreme dryness. Total number only 14250, strongly contrasting with the preceding year!

14. *Autographa bractea* (Denis & Schiffmüller). One in Dutch Limburg on 20 July.

15. *Macdunnoughia confusa* (Stephens). Observed from 10 June till 30 September, mostly in Dutch Limburg. Total number 49, a record.

16. *Syngrapha interrogationis* (Linnaeus). One specimen, again in Dutch Limburg.

17. *Cyclophora puppillaria* (Hübner). Two specimens after an absence of 10 years! Both caught in October in the prov. of South-Holland.

18. *Margaritia sticticalis* (Linnaeus). One specimen in the south of Dutch Limburg.

19. *Udea ferrugalis* (Hübner). Only 5 specimens, all in the same locality.

20. *Nomophila noctuella* (Denis & Schiffermüller). Only 3 specimens.

21. *Plutella xylostella* (Linnaeus). Observed from 8 May till 6 November, but nearly always in very small numbers, so that the total only amounted to 97!

An interesting observation was the capture of 10 specimens of *Bupalus piniaria* (Linnaeus) in a trap in the polder district, 25 km or more from the nearest fir woods. This is not the first observation of migration of the species in the Netherlands. It certainly belongs to the group indicated by the German entomologists as „Binnenwanderer”, migrants within their normal territory.

(Another interesting observation, but outside the Dutch territory: on 24 September about 70 specimens of *Vanessa atalanta* at sea west of the south point of Norway (J. C. Koster).)

LITERATUUR

- Chalmers-Hunt, J. M., 1977. The 1976 invasion of the Camberwell Beauty (*Nymphalis antiopa* L.). *Entomologist's Rec. J. Var.* 89: 89—105.
- Kaaber, S. & I. Norgaard, 1970. Fund af storsommerfugle fra Danmark i 1969. *Flora Fauna* 76: 114—122.
- Lhomme, L., 1923-1935. *Catalogue des Lépidoptères de France et de Belgique*. 1. Macrolépidoptères: 1—800. Private ed.
- Ouweneel, G. L., 1976. Landkaartjes (*Araschnia levana*) langs het Hollands Diep. *Levende Nat.* 79: 206—208, fig. 1, 2.
- Takse-Jensen, F., 1966. *Plusia chalcites* Esp. Ny storsommerfugle for Danmark. *Flora Fauna* 72: 11—12.
- Tanis, J. J. C., 1977. In een Veluwe boerentuin. *Levende Nat.* 80: 22—23.
- Vries, D. M. de & G. de Vries-Smeenck, 1976a. Deze zomer lieten zich ten onzent Kolibrievlinders bewonderen. *Levende Nat.* 79: 232.
- , 1976b. Verdere buitengewone vlinderwaarnemingen uit ons Gelderse woongebied. *Levende Nat.* 79: 277-279, fig. 1, 2.
- Wedts de Swart, J. C. & A. J. Wedts de Swart-de Kraker, 1977a. Zeldzame vlinders in Zeeland — De Kolibrievlinder. *Levende Nat.* 80: 63—68.
- 1977b. Zeldzame vlinders in Zeeland (2). *Levende Nat.* 80: 125—131, fig. 1—4.
- Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam, the Netherlands.

NOTITIES OVER LEPIDOPTERA. *Araschnia levana* (Linnaeus) (Nymphalidae). Op 12 september 1976 nam ik een exemplaar van f. *prorsa* Linnaeus waar in Ossendrecht. Op 12 juni 1977 zat een zeer vers exemplaar van de voorjaarsgeneratie in Bant (Noordoostpolder) aan de weg-rand op een scherm van Fluitekruid (*Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm.).

Macroglossum stellatarum (Linnaeus) (Sphingidae). Op 29.IX.1976 twee exemplaren in een tuin in Den Haag, op 11.VI.1977 één bij Rijs (Gaasterland).

Amorpha populi (Linnaeus) (Sphingidae). De laatste jaren zie ik de vlinder regelmatig vanaf augustus tot begin oktober in de Uithof (Den Haag) op de booglampen, soms vijf tegelijk. Op 30.V.1977 kreeg ik een ♀ uit Delft. Dit legde eieren, die reeds na enkele dagen uitkwamen, waarna mijn vrouw het opkweken van de rupsen voor haar rekening nam. In de nacht van 11 op 12.VI.1977 kwam in Rijs een exemplaar in de lichtbak van de heer K. J. Huisman.

E. A. M. Speijer, Stephensonstraat 30, Den Haag.